

лекосхідної культури.

Отже, цінність системи державного управління, що базується на морально-етичних принципах, полягає в тому, що така система відповідає вимогам глобалізованого життя, характеру сучасних інформаційних потоків, людських взаємостосунків і ринкових взаємин тощо і, що є вельми важливим, не схильна до провокування (не розв'язуваних) конфліктів. Відтак морально-етичний аспект конфуціянської доктрини управління державою постає впливовим чинником формування політичної культури традиційних суспільств Далекого Сходу, де, на відміну від політичної культури Заходу, що базується на приватновласницькому індивідуалізмі, рушійною силою суспільного прогресу є гармонійне поєднання індивідуального та колективного. А найголовнішим з цього є те, що конфуціянство пропонує цілісний погляд на буття та закономірності відносин між його складовими, що містить в собі як світ сакрального, так і світ секулярного.

Таким чином, конфуціянську модель державного управління, яка базується на морально-етичних принципах, можна вважати безпрецедентним випадком в історії розбудови державності. За цією моделлю, моральність і політика постають єдиним цілим; етичні та політичні категорії подаються не просто як рівноцінні, а як морально-етичні цінності, що стає запорукою гармонійних взаємин між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю як головної умови розбудови громадянського суспільства.

Андрій Вальчишин,
Національний університет
«Кієво-Могилянська академія»

ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ «БУТТЯ» В КОНФУЦІЯНСЬКІЙ РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Конфуціянство є тією філософською системою, що лежить в основі організації індивідуального та колективного життя народів-носіїв традицій далекосхідної культури, передусім Китаю, Японії, Кореї, В'єтнаму. Розгляд конфуціянства крізь призму поняття «буття», що є однією із первинних категорій для західної філософії, може сприяти глибшому зрозумінню основи та вихідних принципів цього релігійно-філософського вчення. Саме тому нами зроблено спробу виявити релігійно-філософські складові «буття» за конфуціянством та сформулювати його загальні закономірності через виявлення взаємозв'язків цих складових.

1. "Буття" в європейській філософській традиції

Для початку розглянемо генезис поняття «буття» у європейській філософській традиції, де воно пройшло чималий шлях розвитку. Вперше термін *буття* був застосований античним філософом Парменідом. Як зазначає А.Доброхотов [3], визначаючи буття як істинно суще, Парменід стверджував, що воно не виникло, незнищене, єдине, нерухоме, нескінченне в часі. До Парменіда предметом роздумів філософів були суцї речі, а не суще, як таке.

Античний етап розвитку категорії “буття” був не лише першим, але й визначальним періодом. Поняття буття пройшло всі стадії античної філософії, повторюючи її головні події в мініатюрі, тому що сама його поява була пов'язана з народженням філософського знання [9]. Прихід християнської ери зумовив синтез філософії із інтенсивними теологічними пошуками, питання співвідношення Бога й буття піддавалося ретельному аналізу. В середні віки Фома Аквінський пропонує онтологічний підхід до доведення існування Бога [10].

В епоху Відродження й особливо в Новий час відбувається секуляризація філософії. Для даної епохи характерна “об'єктивізація” поняття буття й одночасний розвиток суб'єктивістських концепцій. На думку Т. Длугача [4], у філософії середини XVII – початку XVIII ст. поняття буття ще не сформувалось; увагу філософів цього часу було зосереджено на понятті природи. Необхідність осмислення *буття* була впливала з трансформації (на рубежі XVI – XVII ст.) культурних і філософських парадигм, що змінювали колишні уявлення про світ. Спочатку це була природа, тісно пов'язана з актом божественного творіння, внаслідок чого вона найчастіше асоціювалася з Богом, як, наприклад, Бог-природа в Спінози [7].

Згодом природа звільняється від теологічної оболонки, перетворюючись в автономну іпостась, характеристики якої повністю позбавлені божественних ознак. Питання природних явищ та їх пізнання стають цариною природничих наук та філософії, до релігії ж відходять чудеса одкровення й віра в надприродне. Особливо багато на цьому шляхові відокремлення божественного від природного вдалося зробити французьким і британським просвітителям, чие ставлення до природи як до самостійної субстанції багато в чому базувалося на досягненнях природничих наук [3]. Отже, XVII-XVIII ст. наближають філософію до природи; природа постає єдиним світом людини.

Із середини XVIII ст. поняття природи трансформується в поняття буття. Експериментальна наука шукає у філософії методологію адекватного пізнання істини. Розвиток концепту “буття” у німецькій філософії спостерігаємо у контексті розвитку всієї епохи [1]. Так, для Гегеля репрезентантом мислення як такого стає не судження (як у Канта), а поняття, тому буття може бути включеним в мислення тільки в понятійній формі, коли воно ототожнюється з мисленням. А для Фейєрбаха буття – це не тільки й не стільки предмет пізнання, скільки світ, у якому людина живе, і саме особливості цього життя впливають на розуміння буття.

К. Маркс, що створює свою філософію на основі полеміки з попередніми доктринами, насамперед Гегеля й Фейєрбаха, цілком погоджується із критикою Фейєрбаха на адресу Гегеля: буття – це не просто мислиме буття, воно існує реально, але його реальність доводиться не почуттями, не спогляданням, а практикою. Маркс, таким чином, вводить нову логіку – логіку практичної діяльності. Головним її завданням, як і у Фейєрбаха, є не обґрунтування теоретичного знання, а обґрунтування практичної діяльності. Буття як зміст знання включається в логіку у вигляді поняття про предмет практичного перетворення. Буття залишається предметом пізнання в тій мірі, в якій воно стає предметом практичного перетворення, внаслідок чого буття поступово втрачає значення самос-

тійного, автономного предмета [3].

Вплив філософії Маркса на суспільне життя яскраво окреслює вже цитований нами Т. Б. Длугач: "І ХІХ, і ХХ століття пройшли під марксистським гаслом глобального перетворення світу. Марксів підхід до природи здобув рішучу перемогу над всіма іншими підходами, оскільки він був найбільш адекватний тому ставленню до світу, що ствердилось в індустріальному суспільстві й розвивалося від десятиліття до десятиліття. Людина в цей період почуває себе володарем природи: вона змінює русла рік, осушує болота, вирубує ліс, змінює види рослин і породи тварин, розводить одні і знищує інші... Але поступово виявляється, що природа починає мстити людям за втручання в її царину. Зміна русла рік обертається заболочуванням ґрунту, вирубування лісів з наступом пісків, багато видів тварин зникають... Сама фундаментальність раціонального ставлення до світу за принципом "завойовуй, змінюй і споживай" ставиться під сумнів" [4].

Як можна бачити, європейська філософська традиція не дає однозначної відповіді на питання "що таке буття?". Представники різних філософських шкіл, напрямів та течій мають різні погляди на поняття та сутність буття. Ми також висловимо своє ставлення до цього поняття.

Буття, з одного боку, – це дійсність, така як вона є. Дійсність може бути представлена як світом трансцендентним (духовним), так і світом матеріальним. З іншого боку, буття може існувати саме по собі, а може бути частиною людського досвіду – внаслідок відображення буття-самого-по-собі в людській свідомості. Складовими буття є речі, люди та процеси взаємодії між першими двома, а також між ними та духовним світом (якщо визнається його існування). Речі можуть бути природного (власне, природа) або ж антропогенного походження. Буття людей проявляється на рівні буття індивіда та на рівні буття соціуму. Західна філософія пропонує різні моделі взаємодії людини та буття, відчуття буття, його осмислення, вплив на нього і, навіть, творення буття.

2. "Буття" в конфуціанстві

Перш ніж перейти до розгляду власне закономірностей "буття" у конфуціанстві, дамо коротку характеристику цього релігійно-філософського вчення та його основних засад.

Конфуціанство є однією із трьох релігійно-філософських систем, що становлять основу так званого "китайського синкретизму". Ключовою для конфуціанства постаттю є Конфуцій (551-479 рр. до н.е.), ім'я якого на китайській звучить як Кун-фу-цзи (мудрець Кун). У традиційних трактатах найчастіше згадується ім'я Кун-цзи, яке передається двома ієрогліфами 孔子 ("Учитель"). Таким чином, Конфуцій презентується швидше як фігура знакова, ніж як окрема людина.

Конфуцій заснував свою школу в 50-річному віці, у нього було багато учнів, які записували як думки свого вчителя, так і власні. Так було складено конфуціанський канон "Лунь юй" (論語) ("Настанови й висловлення"). Кредо філософської творчості Конфуція – гармонізація взаємин людей в рамках діалогу, сім'ї, товариства, суспільства, держави. Отже, у центрі уваги філософа – взаємини між людьми, проблеми виховання.

За дослідником А. Масловим [8], людина у конфуціянстві орієнтована на ідеальне минулого, до майбутнього ж вона повернута спиною. Минуле постійно присутнє в сьогоденні. Майбутнє не заслуговує на занадто велику увагу – час-бо рухається по колу і все повертається до свого джерела. Кульмінація конфуціянського культу минулого – "виправлення імен" ("чжен мін"). Конфуцій визнавав, що "все тече" і що "час біжить, не зупиняючись". Тому конфуціянське "виправлення імен" означало не увідповіднення суспільної свідомості мінливому суспільному буття, а спробу привести імена / назви речей у відповідність до їхніх істинних (первісних) смислових значень і таким чином упорядкувати (гармонізувати) речі, що, на його думку Конфуція, сприятиме досягненню взаєморозуміння між людьми і встановленню порядку в суспільстві. Конфуцій, посилаючись на минулі часи, вчив, що правитель повинен бути правителем, сановник – сановником, батько – батьком і син – сином не за назвою, а в дійсності. Ідеалізуючи минувшину, Конфуцій, розробляючи свою морально-етичну систему, раціоналізує вчення про моральність. Його етика спирається на такі поняття, як "взаємність", "золота середина", "неупередженість", "людинолюбство", що є життєвими орієнтирами, які виводять людину на "правильний шлях", тобто на шлях набуття стану дао.

Як згадувалось вище, Конфуцій звертався до світоглядних ідей давньокитайської минувшини. За віруваннями давніх китайців, людина з'явилася після того, як споконвічний ефір (або пневма – "ци") розділився на два першопочатки – інь та ян, що уособлювали світло й темряву. Своєю появою цей ефір наче покликаний перебороти цю розколотість світу, постає як єднання темряви й світла, чоловічого й жіночого, активного й пасивного, твердого і м'якого, спокою і руху тощо.

Виступивши із критикою своєї епохи й високо шануючи століття минулі, Конфуцій на основі такого протиставлення створив свій ідеал досконалої людини (цзюнь-цзи). Її досконалість визначалася передусім вмінням дотримуватись золотої середини, тобто об'єднати собою начала «інь» і «янь» і таким чином досягти ідеального стану свідомості, коли людина здатна діяти з позицій високої (конфуціянської) моралі та етики. Високоморальний цзюнь-цзи мав вирізнятися двома найважливішими, в його розумінні, цнотами: гуманністю й почуттям обов'язку. Гуманність (жень) містить в собі скромність, стриманість, гідність, безкорисливість, любов до людей і т.п. Жень – це майже недосяжний ідеал, сукупність чеснот, якими (на думку Конфуція) володіли лише древні мудреці. Однак для цзюнь-цзи своєї сучасності однієї гуманності було недостатньо. Він повинен був володіти ще однією важливою чеснотою – почуттям обов'язку. Обов'язок – це моральне зобов'язання перед оточенням, що гуманна людина бере на себе добровільно [8].

Почуття обов'язку, за звичай, обумовлено знаннями і вищими принципами, але не розрахунком. "Шляхетна людина (цзюнь цзи = да жень (大人)) думає про обов'язок, низька людина (сяо жень (小人)) піклується про вигоду," – вчив Конфуцій. Він також розробив низку інших понять, за якими стоять такі чесноти, як прямота і щирість, благопристойність і дотримання церемоній і обрядів *лі* тощо

Відповідність всім цим принципам було обов'язком шляхетного цзюнь-цзи, тому "шляхетна людина" Конфуція – це умоглядний соціальний ідеал, повчальний комплекс чеснот. Цей ідеал ставав обов'язковим для наслідування, наблизитися до нього було справою честі й соціального престижу особливо для тих представників вищого стану вчених-чиновників, професійних бюрократів-адміністраторів, які з початку епохи Хань (III ст. до н.е.) стали керувати китайською конфуціянською імперією. Таким чином, Конфуцій прагнув створити ідеал лицаря чесноти, що бореться за високу мораль проти пануючої навколо несправедливості. На основі створених Конфуцієм морально-етичної та етико-політичної систем у Китаї поступово склалися й були канонізовані норми поведінки для кожного службовця в залежності від займаного місця в соціально-чиновницькій ієрархії. До того ж на будь-який випадок – при народженні й смерті, навчанні в школі й за призначення на службу тощо існували строго визначені й обов'язкові для всіх правила поведінки. В епоху Хань був складений звід правил – трактат "Ліцзи" як компендіум конфуціянських етичних норм. Всі записані в цьому обряднику правила необхідно було знати й застосовувати на практиці, причому тим старанніше, чим вище положення в суспільстві людина займала [2].

Конфуцій, орієнтуючись на сконструйований ним соціальний ідеал, сформулював основи того соціального порядку, якій хотів бачити в Піднебесній: "Нехай батько буде батьком, син – сином, правитель – правителем, чиновник – чиновником", тобто все стане на свої місця, всі будуть знати свої права й обов'язки і робитимуть те, що їм належить [5]. За Конфуцієм, впорядковане в такий спосіб суспільство повинне складатися із людей двох основних категорій – верхів і низів – з тих, хто думає й керує і з тих, хто трудиться й підкорюється. Критерієм поділу суспільства на верхи й низи повинні служити не соціальне походження й не багатство, а ступінь близькості людини до ідеалу цзюнь-цзи. Формально цей критерій відкривав шлях наверх для кожного, однак в дійсності все було значно складніше: стан чиновників був відділений від стану простого народу "стіною ієрогліфів" (грамотністю). Вже в "Лі-цзи" зазначалось, що церемоніали й обряди не стосуються простого люду і те, що грубі тілесні покарання не застосовуються до грамотного.

Кінцевою й вищою метою управління Конфуцій проголошував інтереси народу. Однак при цьому він був переконаний, що самому народу його інтереси незрозумілі та недоступні й без опіки конфуціанців-управителів він обійтись ніяк не може: "Народ варто змушувати йти належним шляхом, але не потрібно пояснювати чому". Однією з найважливіших основ соціального порядку, за Конфуцієм, була сувора покора старшим. Сліпа покора його волі, слову, бажанню – це елементарна норма для молодшого, підпорядкованого, підданого як у рамках держави в цілому, так і в межах клану, сім'ї. Конфуцій проголошував, що держава – це велика сім'я, а сім'я – це мала держава.

Конфуціянство надало культу предків глибокого змісту й перетворило його в головний обов'язок кожного китайця. Конфуцій розробив вчення про *сяо*, синівську шанобливість. Зміст *сяо* – служити батькам за правилами *лі*, поховати їх за

правилами *лі* й приносити їм жертву за правилами *лі* [5].

Конфуціяньський культ предків і норми *сяо* сприяли розквіту культу сім'ї й клану. Сім'я вважалася основою суспільства, інтереси сім'ї значно перевищували інтереси окремої особистості. За сприятливих економічних обставин прагнення до спільного проживання близьких родичів різко переважало над сепаратистськими намірами. Виникав потужний та розгалужений клан родичів, що трималися один за одного й складали інколи цілі села.

І в сім'ї, й у суспільстві в цілому кожний, особливо глава сім'ї або ж чиновник імператора, являв собою насамперед соціальну одиницю, вписану в строгі рамки конфуціяньських традицій, вийти за межі яких було неможливо: це означало б "втратити лице", що для китайця рівнозначно цивільній смерті. Відхилення від норми не допускалися, і ніякої екстравагантності, оригінальності розуму або зверхності конфуціяньство не заохочувало: строгі норми культу предків і відповідного виховання стримували егоїстичні схильності з дитинства.

Вчення Конфуція посіло провідні позиції в китайському суспільстві, досягнувши структурної міцності і обґрунтувавши свій крайній консерватизм, що знайшов найвище вираження в культурі незмінної форми. Дотриматись форми, зберегти свій авторитет та "лице" – все це стало тепер відігравати особливо важливу роль, тому що розглядалося як гарантія стабільності суспільства. Зрештою, Конфуціяньство поставало і як регулятор у взаєминах китайської держави з Небом і – від імені Неба – з різними племенами й народами, що населяли світ. Це філософська школа Конфуція підтримала й піднесла створений в свій час культ правителя, імператора, "сина Неба", що керує Піднебесною. Звідси залишався лише крок до поділу всього світу на цивілізований Китай і некультурних варварів, що жили в теплоті й нещасті, а знання й культуру черпали з єдиного джерела – із центру Світу – Китаю.

Не будучи релігією в повному розумінні слова, конфуціяньство стало чимось більшим, ніж просто релігією. Конфуціяньство – це і політика, і адміністративна система, і верховний регулятор економічних і соціальних процесів – це основа всього китайського способу життя, квінтесенція китайської цивілізації. Впродовж двох з лишком тисяч років це вчення формувало думки й почуття китайців, впливало на їхні переконання, психологію поведінки, мислення, сприйняття, на їхній побут і уклад життя[6].

3. Філософські та релігійні складові "буття" в конфуціяньстві

Вчення Конфуція постає цілісною релігійно-філософською системою. Предмет роздумів в ньому – соціальна Піднебесна, яка являє собою основний вимір буття. Отже, зупинимося на його основних складових і взаємозв'язках між ними.

В цьому вченні представлені як релігійні так і соціально-філософські компоненти буття. Якщо виходити з розуміння релігії як системи поглядів та практик, що пояснюють та встановлюють зв'язок між людиною та божественним, то основними релігійними складовими конфуціяньського буття є люди (як окремі індивіди, так і їх об'єднання) та Небо, а також зв'язок між ними. Соціально-філософською стороною конфуціяньського вчення є погляди на ідеальний шлях суспільної організації, який, власне, й веде до гармонії між Небом та Піднебес-

ною. Як можна бачити, конфуціянство є інтегральним світоглядом, який не робить поділу на сакральне та профанне, а прагне до гармонійної взаємодії між цими сторонами буття. Вчення Конфуція та його послідовників охоплює такі базові поняття, які, на нашу думку, можна вважати складовими буття в конфуціянстві та проінтерпретувати взаємозв'язки між ними: людина, Небо, сім'я, суспільство, знання, принципи (серед яких базовий *жєнь* – гуманність), правитель.

Ідеї Кун-цзи впливають з традиційних китайських поглядів на світоустрій. З контексту його висловлень стає зрозуміло, що людей він розглядає як особливий предмет природи, що підкоряється їй, але й такий, що вміє їй протистояти. Це пояснюється серединним положенням людини щодо Неба й Землі: з одного боку, людина вписується у світобудову, перебуває з нею єдиним цілим і виступає сполучною ланкою між Небом і Землею, а з іншого боку – людина займає у світобудові унікальне місце, що дозволяє їй співвіднести себе як з Небом, так і з Землею. Традиційні для китайських світоглядних систем категорії – *дао* (істинний шлях) і *де* (обдарованість) – також використовуються в конфуціянському каноні "Лунь-юй" без обговорення й додаткових коментарів.

Конфуціянське вчення про знання також підпорядковане соціальній проблематиці. Знати означає "знати людей". Пізнання природи Конфуція не цікавить. Його цілком задовольняє те практичне знання, яким володіють ті, хто безпосередньо спілкується з природою – хлібороби, ремісники. До речі, Конфуцій допускав вроджене знання. Але, на його думку, воно є рідкістю: "Ті, хто має вроджене знання, стоять понад усіма, за ними ідуть ті, хто надбав знання завдяки навчанню" [5]. Навчання в Конфуція повинне обов'язково доповнюватися індивідуальними роздумами. Звідси випливає, що ототожнювати конфуціянську вченість із книжковою премудрістю не цілком логічно.

Як вже згадувалось вище, Конфуцій пов'язує високий суспільний статус людини не з багатством або знатністю, а з її моральними характеристиками. Він дає розгорнутий образ людини, що відповідає конфуціянським моральним заповідям. Це цзюнь-цзи (шляхетна людина), якій протиставляється "низька людина" (сяо жєнь). Низька людина не має належного знання, тому її поведінка не регулюється етикетом. Конфуцій вважав, що правитель не може бути справжнім керманічем якщо не прагне набути чеснот цзюнь-цзи вже тому, що в основу своєї діяльності має покласти природний хід речей, що забезпечуватиме гармонію взаємин між владною вертикаллю та суспільною горизонталлю і, відповідно, консолідацію суспільства. Так, на думку Конфуція, керували країною стародавні правителі. Наслідувати їх, за Конфуцієм, можна лише через дотримання правил ритуалу *лі*. "Коли в Піднебесній панує дао, ритуал, музика, накази на каральні походи виходять від сина Неба... Коли в Піднебесній панує дао, то правління вже не перебуває в руках у сановників. Коли в піднебесній панує дао, то престолюдини не нарікають" [5].

Конфуцій не пояснює, звідки береться гідний правитель. Цілком ймовірно, що він вважає його таким же проявом загальної закономірності, як і будь-яку річ у природі. З контексту ясно, що подібний талант не можна сформулювати, але його можна виявити, щоб людина, яка наділена ним, зайняла належне місце в державі. Звідси своєрідність системи іспитів на посаду, що передбачають лише відбір

найбільш гідних, а не їхнє виховання або навчання.

Здатністю розбиратись у людях та керувати ними є гуманність (жень). Конфуцій пов'язує прояви гуманності із соціальною ієрархією, із устроєм держави. Інтерпретуючи гуманність як вищу істину, що наділена вселенським значенням, він наголошує на необхідності певної відчуженості, відносної незалежності від суспільного положення людини. Тому, надаючи великого значення управлінню державою, закликаючи людей до того, щоб кожен зайняв своє місце в соціальній ієрархії й виконував свій обов'язок у суворій відповідності з етикетом, Конфуцій у той же час наголошує на моралі, вбачаючи можливість людини самій визначати що добре, а що погано. Гуманність пов'язується з ритуалом, причому людина повинна докласти певних зусиль щоб перебороти себе, включитися в систему відносин, регульованих правилами етикету, і домогтися того, щоб далі виявляти себе якнайкраще без додаткових зусиль, тобто стати людиною шляхетною.

Отже, як можна бачити, конфуціянство визначає найважливіші складові буття та надає досить широке та логічне трактування взаємозв'язків між ними.

Висновки

У цій статті ми зробили спробу описати загальні закономірності буття в конфуціянстві. Проте, спершу звернулись до інтерпретацій цього поняття в західній філософській традиції, що допомогло нам концептуалізувати даний термін і виявити його смислове наповнення. У відповідності до європейського розуміння, буття – це дійсність, така як вона є. Дійсність може уявлятися як світом трансцендентним (духовним), так і світом матеріальним. З іншого боку, буття може існувати саме по собі, а може бути частинкою людського досвіду – внаслідок відображення буття-самого-по-собі в людській свідомості. Складовими буття є речі, люди та процеси взаємодії між ними, а також між ними та духовним світом (якщо визнається його існування). Речі можуть бути природного (власне, природа) або ж антропогенного походження. Буття людей проявляється на рівні буття індивіда та на рівні буття соціуму. Західна філософія також пропонує різні моделі взаємодії людини та буття поза людиною – відчуття буття (людськими чуттями), осмислення (розуміння) буття, творення/вплив на буття тощо.

Користуючись традиційним (західним) понятійним апаратом, ми підішли до аналізу конфуціянства як інтегральної релігійно-філософської системи. Як зазначалося, базовим елементом системи конфуціянського буття є тріада – Людина – Небо – Земля, в якій людина (через повсякденну діяльність та ритуал *лі*) гармонізує зв'язки між двома іншими. Отже, розширений перелік складових буття за конфуціянством матиме такий вигляд: людина, Небо, сім'я, суспільство, знання, принципи (серед яких вихідний *жень* – гуманність), правитель. З цього можна зробити висновок, що життя за законами Неба й Землі – єдина можливість упорядкувати між людські взаємини і побудувати гармонійне суспільство. Саме з цієї тези, на нашу думку, випливають основні закономірності буття в конфуціянстві.

Таким чином, конфуціянство пропонує цілісний погляд на буття та закономі-

рності взаємовідносин між його складовими, що включає в себе як світ сакрального, так і світ секулярного. Європейській філософській традиції такий підхід був властивий в часи Античності та Середньовіччя, однак відхід від нього відбувся із початком епохи Просвітництва. Отже, якщо говорити про взаємовідносини між людиною та буттям поза нею (в конфуціянстві), то тут ми спостерігаємо моделі, що мають відповідники на різних етапах розвитку європейської філософської думки: як осмислення цього буття (через мислення), так і вплив на буття – шляхом відновлення природного порядку речей.

Список використаної літератури:

1. Бертран Рассел. История западной философии / <http://www.i-u.ru/biblio/download.aspx?id=1529>. 03.08.2009.
2. Васильев Л. С. История религий Востока / http://dwl.alleng.ru/d_ar/relig/relig007.zip. 06.08.2009.
3. Доброхотов А. Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии / <http://psylib.org.ua/books/dobro01/index.htm>. 03.08.2009.
4. Длугач Т. Б. Проблема бытия в немецкой философии и современность. / <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000875/st000.shtml>. 05.08.2009.
5. Конфуций. Беседы и суждения (Лунь Юй) / <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000583>. 03.08.2009
6. Конфуцианство. Сборник материалов - <http://www.ihik.lib.ru>
7. Мареев С. Н., Мареева Е.В. Пантеизм Б. Спинозы: Бог как Природа / http://society.polbu.ru/mareev_histphilosophy/ch62_i.html. 08.08.2009
8. Маслов А. А. Тайный код Конфуция / http://www.webkniha.ru/books/7556_1_1.html. 03.08.2009.
9. Никулин Д. В. Бытие и становление. Знание о бытии и истине / <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st063.shtml>. 02.08.2009
10. Столяров А.А. Философия Фомы Аквинского / <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000004/st126.shtml>. 01.08.2009
11. Beck. Confucius and Socrates Teaching Wisdom / <http://www.san.beck.org/C%26S-Contents.html>. 03.08.2009

Дмитро Тужанський,
Національний університет
«Киево-Могилянська академія»

СВІТОГЛЯДНІ ПРИНЦИПИ НОСІВ ТРАДИЦІЇ ДАЛЕКОСХІДНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ІДЕЙНА ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (У КОНТРАВЕРСІЙНОСТІ ІЗ ЗАХІДНИМИ КОНЦЕПТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА)

В європейській політології існує декілька підходів до визначення поняття «громадянське суспільство». У залежності від провідного критерію виділяють аксіологічний, інституційний, функціональний, тощо. Зазначимо, що кожен з них так чи інакше концентрує увагу саме на приватному, позапублічному житті